

Nr 114.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående rätt till full tjänstepension för vissa telegrafexpeditörer.

(5:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lundqvist* och *Arrhén* (I: 151) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.* (II: 198), har hemställts, att riksdagen måtte besluta att telegrafexpeditörer, som antogos i telegrafverkets tjänst 1916—1921 och som år 1935 ej innehade ordinarie tjänst i antagningslönegraden (nuvarande 15 lönegraden), måtte få räkna full tjänstepension vid 25 tjänstår.

Till stöd för ifrågavarande förslag anföres i motionen II: 198 följande.

Under åren 1916—1921 antogs ett mycket stort antal telegrafexpeditörer såsom extra tjänstemän i telegrafverket.

Den stora arbetsbelastningen under dessa år minskade mycket starkt under de följande åren, bl. a. därför att morsetelegrafien började utbytas mot teletype och teleprinter.

På grund härav skedde inga nyanställningar förrän 1936. En annan följd var att befordran till extra ordinarie tjänsteman inte kom att ske förrän 1935. Berörda grupp kom därför under ekonomiskt betungande omständigheter. Den s. k. reseskyldigheten, som härigenom kom att utsträckas under en lång följd av år, kom också att verka starkt förslitande såväl på den psykiska som på den fysiska hälsan.

Då vid denna tid extra tjänstemän icke hade rätt att tillgodoräkna sig full tjänstetid för sin pensionering utan endast $\frac{2}{3}$ därav, kom den ordinarie utnämningen i en del fall, nämligen då befattningshavaren förtids- eller sjukpensionerades, att innebära en försämrad pension. Enligt vår mening bör detta förhållande korrigeras så att vederbörande i varje fall får någon förbättring.

Då det sammanlagt icke torde komma att röra sig om mer än ett 50-tal befattningshavare, komma kostnaderna för en dylik förbättring icke att bli synnerligen stora. En lämplig väg härtill synes oss vara, att kravet på 30 tjänstår för erhållande av full tjänstepension eftergives för ifrågavarande grupp. För vår del anse vi, att gränsen bör sänkas till 25 tjänstår.

Över motionerna har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, *telegrafstyrelsen* avgivit utlåtande och därvid anfört följande.

Den under första världskriget rådande högkonjunkturen inom landet medförde en hastig och synnerligen stark ökning av telegraftrafiken. Denna ökning medförde i sin tur behov av ytterligare telegrafutbildad personal. För att tillgodose detta behov anordnades fram till våren 1921 ett flertal kurser för utbildning av telegrafexpeditörer.

Under år 1921 började emellertid telegraftrafiken visa tendens till hastig nedgång. Telegrafstyrelsen gjorde då en grundlig inventering av personalbeståndet och arbetstillgången i syfte att beräkna det sannolika personalbehovet under de närmast framförhållande åren och med ledning därav vidtagna åtgärder för beredande av arbete inom verkets övriga verksamhetsområden åt de icke-ordinarie telegrafexpeditörer, som med den sjunkande trafiken successivt bleve övertaliga.

I slutet av år 1922 var styrelsen dock nödsakad att till samtliga telegrafverkets stationer utsända cirkulär därom, att de senaste årsklasserna av extra ordinarie och extra telegrafexpeditörer, d. v. s. de som utexaminerats från telegrafverkets undervisningsanstalt under år 1920 och 1921, sannolikt icke komme att tagas i anspråk för tjänstgöring under år 1923 och att ifrågavarande tjänstemän därför under nämnda år voro befriade från skyldigheten att stå till förfogande för tjänstgöring inom verket. Då någon förbättring i personalsituationen under det följande året icke inträdde, såg sig styrelsen nödsakad att i oktober 1923 utsända personliga meddelanden till ett stort antal extra ordinarie och extra telegrafexpeditörer, vilka utexaminerats senare än våren 1919, vari dessa — i uttalat syfte att bereda dem möjlighet att söka annat mera tillfälligt arbete eller definitivt övergå till annat yrke — underrättades om att deras arbetskraft icke behövde tagas i anspråk för telegrafarbete under år 1924 samt att de därför vore befriade från skyldigheten att stå till förfogande för arbete vid telegrafverket. Under år 1924 utsändes till samma tjänstemän ytterligare ett personligt meddelande, vari de underrättades om att utsikterna för dem att få annat än rent tillfälligt arbete inom telegrafområdet måste bedömas såsom varande mycket små för ett flertal år framåt. Anvisning gavs samtidigt om möjligheten att erhålla anställning vid verkets telefonavdelning, där nyrekrytering alltjämt ägde rum. De, som icke önskade begagna sig av denna möjlighet att erhålla arbete inom verket, uppmanades att om möjligt övergå till annan levnadsbana. En del av de icke-ordinarie telegrafexpeditörer, som tillhörde ovan nämnda tvångspermitterade årskurser, övergingo till annat yrke. Däremot begagnade sig endast ett fåtal av den anvisade möjligheten att provisoriskt övergå till telefonavdelningen.

De av ifrågavarande tjänstemän, som valde att kvarstå i telegrafverkets tjänst såsom telegrafexpeditörer, erbjödos det arbete inom telegrafområdet, som styrelsen fann sig kunna bereda dem, men de hade rättighet att antaga eller avböja erbjudna förordnanden och tjänsteuppdrag. Under den tid, dylik tjänsteman icke innehade förordnande eller förrättade annan tjänstgöring, utgick ej något beredskapsarvode. För att bereda dessa icke-ordinarie telegrafexpeditörer, som saknade fast placering, mesta möjliga arbete utnyttjade styrelsen varje om än kortvarigt tillfälligt förordnande; sålunda förbehölls åt denna personal bl. a. även sådana kortare vikariat, som eljest rätteligen bort tilldelas å vederbörlig ort befintliga reservtelegrafexpeditörer, d. v. s. sådana telegrafexpeditörer som tagit avsked ur verkets tjänst men som förklarar sig villiga att vid behov tjänstgöra. Under berörda förhållanden kom tjänstgöringen ofta nog att bestå av längre eller kortare vikariat i mer eller mindre oavbruten följd å olika platser inom landet.

Så småningom, med början vid årsskiftet 1926/27, blev det möjligt för styrelsen att successivt och senast fr. o. m. den 1 juli 1931 återinsätta de kvarvarande tvångspermitterade extra ordinarie telegrafexpeditörerna i aktiv tjänst. Slutligen blevo de extra telegrafexpeditörer, som så önskade, antagna till extra ordinarie telegrafexpeditörer fr. o. m. den 11 juni 1935.

Utöver de ovan relaterade, med de inträffade förändringarna i telegraftrafiken sammanhängande personalåtgärderna blev styrelsen, för att an-

passa den ordinarie telegrafpersonalens storlek efter trafikmängden, nödsakad att under ett antal år indraga vakantblivna ordinarie telegrafexpeditörstjänster. En följd härav har givetvis blivit, att den av vederbörande tjänstemän beräknade tidpunkten för ordinarieblivandet kommit att förskjutas.

Såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår är det huvudsakligen de extra ordinarie och extra telegrafexpeditörer, som utexaminerats från utbildningskurser anordnade senare än våren 1919, vilka drabbats av följderna av den stora nedgången i telegraftrafiken, och icke, såsom av motionernas avfattning möjligen kan antagas, samtliga under åren 1916—1921 antagna extra eller extra ordinarie telegrafexpeditörer.

Samtliga icke-ordinarie telegrafexpeditörer tillhörande de i nästföregående stycke angivna, efter år 1919 utexaminerade årskurserna voro sålunda — såframt de icke övergått till arbete inom verkets övriga verksamhetsområden, i vilket fall de i regel efter relativt kort tid överförts till ordinarie eller extra ordinarie anställning — antagna till extra ordinarie telegrafexpeditörer före civila tjänstepensionsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1935. Genom tillkomsten av sagda reglemente blev pensionsrätten, som dittills varit inskränkt till ordinarie tjänstemän, utsträckt att omfatta jämväl extra ordinarie tjänstemän. Reglementet kom följaktligen att fr. o. m. den 1 juli 1935 äga tillämpning å ifrågavarande extra ordinarie telegrafexpeditörer. Detta innebär att de, räknat fr. o. m. sistnämnda datum, äga att, med avdrag för tid varunder ledighet av i reglementet närmare angivet slag åtnjutits, såsom tjänstår för pension helt tillgodoräkna tid, varunder de innehaft ordinarie eller extra ordinarie anställning. Då de emellertid, såsom ovan omförmäls, vid reglementets ikraftträdande innehade sådan extra ordinarie tjänst vid telegrafverket, å vilken reglementet erhöll tillämpning, äga de jämlikt stadgande i reglementets övergångsbestämmelser att därutöver såsom tjänstår för pension tillgodoräkna två tredjedelar av tid, varunder de före reglementets ikraftträdande innehaft förordnande.

Telegrafexpeditörsbefattningen är placerad i lönegrad Ca 15. För erhållande av hel pension erfordras för sådan befattningshavare 30 tjänstår. Tidigare har för befattningen gällt en pensionsålder av 63 levnadsår. Sedan systemet med fasta pensionsåldrar under år 1951 ersatts med pensioneringsperioder, gäller för befattningen pensioneringsperiod II som omfattar tiden från utgången av den kalendermånad, varunder tjänstemannen uppnår 63 års ålder, till utgången av den kalendermånad, varunder han uppnår 65 års ålder.

De telegrafexpeditörer, om vilka, såsom styrelsen ovan framhållit, närmast är fråga, d. v. s. de telegrafexpeditörer som utexaminerats senare än våren 1919, äro födda omkring år 1900. De uppnå sålunda den för dem gällande pensioneringsperiodens nedre gräns först omkring år 1963.

I anledning av motionerna ha överslagsberäkningar verkställts för att utröna storleken av den tjänstepension (*ålderspension*), som kan väntas komma att utgå till dessa telegrafexpeditörer, därest de kvarstå i tjänst till den tidpunkt, då de uppnå pensioneringsperiodens nedre gräns. Dessa beräkningar ha givit vid handen, att även de senaste årskurserna av ifrågavarande telegrafexpeditörer vid nämnda tidpunkt komma att kunna räkna det antal tjänstår som för dem erfordras för erhållande av hel ålderspension förutsatt att de icke i större utsträckning åtnjutit ledighet av sådant slag att avdrag skall göras vid tjänstårsberäkning. Vid beräkningen har icke medtagits fall då vederbörande, sedan de en gång tagit avsked ur verkets tjänst, återinträtt i tjänst först efter flera års frånvaro, och ej heller

fall då vederbörande efter tvångspermitteringen visserligen kvarstått i tjänst men härunder av privata skäl vägrat mottaga av styrelsen erbjudna förordnanden eller av enahanda anledning endast mottagit de förordnanden, som förekommit å den ort där vederbörande var bosatt. Enär emellertid vid tjänstärberäkning för pension jämväl får tagas i betraktande tid, varunder tjänsteman kvarstått i tjänst under den för hans befattning gällande pensioneringsperioden, synes även tjänsteman, som tillhör sistnämnda kategori och som vid uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns icke kan räkna 30 tjänstår, genom kvarstående i tjänst till utgången av denna period i flertalet fall kunna uppnå för erhållande av hel pension erforderligt antal tjänstår.

Jämlikt gällande föreskrifter är ordinarie tjänsteman skyldig att avgå från tjänsten, därest han till följd av sjukdom, vanförhet, lyte eller nedsett arbetsförmåga befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst. Vid avgång ur tjänsten av dylik anledning äger tjänstemannen rätt att komma i åtnjutande av tjänstepension (*sjukpension*). Grundbeloppet av sjukpension beräknas efter samma grunder som gälla i fråga om ålderspension. Grundbeloppet av sjukpension skall dock utgöra lägst 75 % av det för befattningen gällande begynnelse- respektive slutunderlaget, allt i den mån beloppet icke härigenom överstiger grundbeloppet av den ålderspension, som skulle hava tillkommit tjänstemannen, därest han under oförändrade förhållanden kunnat kvarstå i sin befattning till pensioneringsperiodens utgång.

Att sjukpension i vissa fall kan komma att utgå med reducerat belopp är icke något för nu omhandlade personalgrupp specifikt, och styrelsen kan icke finna påkallat, att just för dessa befattningshavare åtgärder vidtagas för att eliminera den påverkan på eventuell sjukpension, som deras tidigare tjänstgöringsförhållanden kunna medföra. Tillskapandet av undantagsföreskrifter för de omhandlade telegrafexpeditörerna kan väntas medföra konsekvenser i avseende å pensionsberäkningen för andra personalgrupper, som — liksom de ifrågavarande telegrafexpeditörerna — fått vänta på ordinarieblivandet längre tid, än som eljest varit normalt, och på grund av arbetsbrist icke kunnat beredas fortlöpande arbete.

Icke heller kan styrelsen finna skäl föreligga att skapa gynnsammare förutsättningar för nu berörda telegrafexpeditörer att erhålla *förtidspension*, d. v. s. pension som vid avgång tidigast fem år före uppnåendet av pensioneringsperiodens nedre gräns kan beviljas befattningshavare under förutsättning dels att avgången icke strider mot statens intressen, dels att tjänstemannen innehar minst det antal tjänstår, som erfordras för erhållande av hel pension. Fall av förtidspensionering av telegrafexpeditör av här ifrågavarande kategori har hittills icke förekommit och synes för övrigt kunna komma i fråga tidigast omkring år 1958, d. v. s. då vederbörande uppnår (63 — 5 =) 58 års ålder.

Sammanfattningsvis vill styrelsen framhålla, att här ifrågavarande telegrafexpeditörer, därest de kvarstå i tjänst till uppnåendet av den för dem gällande pensioneringsperiodens nedre gräns, i normala fall kunna påräkna att ha förvärvat det antal tjänstår som erfordras för att komma i åtnjutande av hel ålderspension. Enligt styrelsens mening böra — ur principiell synpunkt och med hänsyn till konsekvenserna — särskilda undantagsföreskrifter icke införas med tanke på eventuellt inträffande fall av sjuk- eller förtidspension inom den nämnda personalgruppen.

Under åberopande av vad sålunda anförts finner sig telegrafstyrelsen höra avstyrka ett beslut av den innebörd, som i motionerna ifrågasatts.

Utskottet. Av telegrafstyrelsens i ärendet verkställda utredning framgår oförtydligt, att de telegrafexpeditörer, varom här är fråga — därest de kvarstå i tjänst intill uppnåendet av den för dem gällande pensioneringsperiodens nedre gräns, 63 år — i normala fall kunna påräkna att ha intjänat för erhållande av hel ålderspension erforderligt antal tjänstår. Vid sådant förhållande och då, av skäl som telegrafstyrelsen berört, anledning saknas att för här ifrågavarande personalgrupp tillskapa särskilda undantagsföreskrifter med tanke på eventuellt inträffande fall av sjuk- eller förtidspension, avstyrker utskottet, att åtgärder vidtagas i anledning av motionerna.

Utskottet hemställer således,

att motionerna I:151 och II:198 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 29 april 1952.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under utlåtandet nr 111.
